

סוגיות במס' ברכות שיעור 13 – בעניין פטור אונן ממצוות

I. Mishnah and Gemara.

A. משנה ברכות דף יז: Onein is exempt from mitzvos.

B. גמרא שם - doesn't make berachos or do mitzvos.

II. Is the exemption אווריתא או דרבנן?

A. דאורייתא - quotes a derasha implying that it is exempt. תוספות ד"ה פטור מ"ש.

B. דרבנן - it is only (and relies on) טור יו"ד סימן שחז.

1. What about eating outside of a Sukkah? פרי מגדים או"ח סימן תר' מ"ס קי? Sukkah is ילקוט יוסף הערה ג בשם הביכורי so he should have to do it, see, however ילקוט יוסף הערה ג בשם הביכורי.

III. Exempt or forbidden?

A. The opinions.

1. רשי"ד ד"ה ואינו מברכ - doesn't have to but can (why didn't Rashi say this on the Mishna? or did he?). See דרכי משה יורה דעה סימן שחטף regarding an going to shul during the week, who also holds it is permissible.

a. ספר הענק דום הערה עד ד"ה עוד כתוב שם הגרא"ז מרגליות – perhaps the person has to know that they are exempt.

b. ספר הענק דום הערה עד – the reason the is different than all other עוסק במצוות where if you have to do both, is that the thought and focus is part of the כבוד המת הענה.

2. הענק דום שם ד"ה הגרא"ז חוספות ד"ה ואינו מברכ – it isn't permitted. See, however דין משומ כבודו של מה that this may only apply to berachos. The may have ramifications when it goes against other פתקי תשובה יו"ד שמאנט see – ליני כבוד הענה דום הערה עד.

3. ר"ש דמאי פרק א משנה ד' (הוא"ד במורשת משה עמ' צה) – he only can't be involved in מזומן in that פתקי תשובה יו"ד סימן שמאנט ס"ק ד that he only can't be involved in מזומן to be others, but still needs to say berachos.

a. Explanation of this may be based on אות ב' that איסור ליהנות מעולם זהה בלי ברכה and berachos come from חייב בלאין.

B. Proofs.

1. Tosafos has a Yerushalmi. See ירושלמי שיעורי הרבה על עניין אבילות סימן א' אות ב' that part of מצוות is to ignore other. This helps explain:
 - a. Why the ירושלמי goes on to give reasons for פטור מצוות after showing already that it is a גזה"כ. At the end the ירושלמי is only about the טהרת מטפוק that it is only about the טהרת בקבורתה when actually or even when טהרו בקבורה just חייב בקבורה.

b. אבילות to לה יטמא רמב"ם הלכות אבל פ"ב ה"ו relates to people.

c. כהן מטמא להם מה אבל רמב"ם אבל ב:א paskens that we are only for people.

d. כהן מטמא לאם מה אבל רמב"ם אבל ב:ח why a כהן is only to people we are for.

e. כהנים רמב"ם אבל ב:ו that only applies to male.

f. Although it seems all agree in רא"ש ברכות ג:ב that an is not at all a אוןן, perhaps an is a בר and entire חילוקת חיים ומוות is חילוקת חיים ומוות, but needs to be in order to be תקיימ אבילתו.

2. The language "פטור" sounds like Rashi.

IV. Why are you exempt?

A. (רמב"ם הלכות ק"ש פרק ד' ה"ג because of מצוות). עוסק במצוות (see also רשי"ד ד"ה מי שמתן).

1. This is because a chassan (or any רש"י לשיטתו) can also volunteer to say shema.

סוגיות במס' ברכות שיעור 13 – בענין פטור און מצוות

- עוסק במצבה אסור במצבה אחרת who holds ריטב"א סוכה דף כח This is against the rule.
3. ק"ש תפילה ותפילין הרב על אבילות סימן א' explains why are singled out because they all require so it would turn out that you are exempt from them even if you are not actively involved in the קבורה.
- B. תלמידי רבינו יונה ד"ה פטור כוונה – מצוות similar to Rashi, but only applies to that demand כוונה.
- C. ימים שאתה עוסק בחיים – quotes the דרשה that דרשה – תוספות.
- D. תלמידי רבינו יונה דף י – בדפי הרי"ף ד"ה מי שמתו – it is disrespectful to the dead to do other things.
- שוו"ת אגרו"מ? "כבודו של מת" and "אין לו מי שישא משאו" between נפקא מיניה אר"ח ה"ה סימן כד אות יא.
- V. Is there a way to fuse the two primary reasons? רשב"ג quotes BOTH!
- A. פטור מושחתת משה – The fact that you are is עוסק במצווה from other mitzvos, but once you are the מתה makes it פטור.
- B. This helps explain:
1. why the mishnah uses the word "פטור" and not אסור.
 2. why the Yerushalmi speaks of being "machmir" to do a mitzvah (which would seem to be a leniency if you hold assur)

1 - תלמוד בבלי מסכת ברכות דף יז עמוד ב – ייח עמוד א

מי שמתו מוטל לפניו – פטור מקריאת שם, ומן התפילה וכן התפילין, מכל מצוות האמורות בתורה. Tosafot המטה וחלויפין, את שלפני המטה ואת שלאחר המטה; את שלפני המטה צריך בהם – פטורין, ואת שלאחר המטה צריך בהם – חייבין, ואלו ואלו פטורים מן התפילה. קברו את המת וצערו, אם יכולין להתחילה ולגמר עד שלא יגיעו לשורה – יתחילה, ואם לאו – לא יתחילה. העומדים בשורה, הפנימיים – פטורים, והחיצונים – חייבים. (נשים ועבדים וקטנים פטורים מקריאת שם ומן התפילה וחיבין בתפילה ובמצוזה ובברכת המzon.).

גמרה. מוטל לפניו – אין, ושאים מוטל לפניו – לא; ורמינה: מי שמתו מוטל לפניו – אוכל בבית אחר, ואם אין לו בית אחר – אוכל בבית חבריו, ואם אין לו בית חבריו – עושה מחיצה ואוכל, ואם אין לו דבר לעשות מחיצה – מחיזר פניו ואוכל, ואם מיסב ואוכל, ואם אוכל בשיר ואינו שותה יין, ואם מברך ואינו מזמן, ואם מברכין עליו ואין מזמן עלי, ופטור מקריאת שם ומן התפילה וכן התפילין מכל מצוות האמורות בתורה; ובשבת – מיסב ואוכל בשיר ושותה יין, ומברך ומזמן, ומבריכין עליו וזמןין עלי, וחיב בכל המצאות האמורות בתורה; רבנן שמעון בן גמליאל אמרה: מטהור שנתחייב באלו נתחייב בכלל. אמר רבי יוחנן: מיyi בינייהו – תשמש המטה ايיכא בינייהו, קתני מיתה פטור מקריאת שם ומן התפילה וכן התפילין מכל מצוות האמורות בתורה! אמר רב פפא: תרגמא אמרחיזר פניו ואוכל. רבashi אמרה: כוון שמוטל עלי לקבורה – כמוטל לפניו דמי, שאומרה: +בראשית כ"ג+ ויקם אברהם מעל פני מתנו, ונאמר: ואקברה מתי מלפני – כל זמן שמוטל עלי לקבורה כמוטל לפניו דמי.

2 - תוספות מסכת ברכות דף יז עמוד ב

פטור מק"ש – בירושלמי מפרש טעמא א"ר בון כתיב למען תזכור כי עד כל ימי חייך ימים שאתה עוסק בחיים ולא ימים שאתה עוסק במתים. היכי גרטין פטור מקריאת שם ומן התפילה ומן התפילין.

3 - טור יורה דעה הלכות אבילות סימן שחצ

בעין האbilות אייכא פלוגתא דרבבותא אם יש ממש מן התורה הגאנום כתבו שאbilות יומם ראשון אם הוא יומם תמה איז הוא דאוריתא ושאר הימים דרבנן והרבא"ד הוסיף לומר דגזרות שלשים ליגיאוז ולטאפורת דאוריתא ור"ת ור"י פירשו שאין שם אbilות דאוריתא אלא איננות לחוד הוא דהוי דאוריתא ביום ראשון ואיננות לחוד אbilות לחוד האסור בזיה מותר בזיה ואונן אינו אסור ביום ראשון מן התורה אלא באכילת קדשים ומעשר שני ועוד

סוגיות במס' ברכות שיעור 13 – בעניין פטור אונן מצוות

החויריו בו חכמים לאוסרו בדברים המפורשים בפרק מי שמתו אבל אבילות לא מצאנו בשום מקום שייאו מן התורה והרמב"ן האריך בו מאד וסיום דבריו נמצינו למדים שאבלות יומם ראשון שהוא יומם מיתה וקברתו מן התורה ולא כל הנוגדים באבל אלא בז' מתיים המפורשים בתורה שהן אבוי ואמו בנו ובתו אחוי ואחותו הבתולה ואחותו נשואה אבל ג' מתיים שהוסיף עליהן לאבלות שהן אחוי מאמו ואחותו מאמו נשואה ואחותה מבבב או מאמ ואחותו אחותה או מпотה אבלוון מד"ס וכ"כ הרמב"ם אלא שכטב אשתו בכל אותן שמות מד"ס והוא ודאי מן התורה אם היא גדולה אבל אשתו קטנה מד"ס וא"א הרא"ש ז"ל הסכים לדברי ר"ת ולר"ן:

4 - פרי מגדים אורח חיים סימן תרמ ס"ק ג'

ודע שאון פטור מסוכחה ומכל המצאות וייש לומר דזוקא למצות עשה בשב ואל תעשה וסוכה קא עבר בקום ועשה כשאוכל חוץ לסוכה

5 - ילקוט יוסף הלכות אבלות סימן ג' הערכה ג'

ונראה דמספקא ליה (לבעל הפרמ"ג) בהזה לדינא אולם בספר בכורי יעקב כתוב דאין בהזה ספק שכיוון שהטעם שאוון פטור מכל המצאות ממשום עוסק במצבה פטוור מן המצואה אם כן כל מצואה שצרכיר לעסור בה בין שהיא בקום ועשה בין שהיא בשב ואל תעשה פטוור ממנה והובא כל זה בש"ת יביע אומר חלק ד' דף רצץ בע"א וכותב על זה ולכאורה הדבר תלוי במתלהקת הראשונית כי המאייר בסוכה כה: כתוב "ולמדו מהאבל חייב בסוכה ויש מפרשים אותה דזוקא כשהשCKER את מתו ומכל מקום ראייתי לגdziיל קדמוני אשר בגרובנא בתשובה שאלת שאף במתו מוטל לפניי חייב בסוכה הויאל ואין אבלות חלה עליו כלל ולא שום איניות ואין לבוי מתישב בה השרי מכל מקום מתעסיק במצבה קבורה הוא ואם אמרו בברכות האם היה מוטל לפניי בשבת אובלبشر ושותה יין וכו' שבת שאני אין בו טרידת קבורה אבל במקום שטרידת קבורה עליו ודאי דפטור הוא" והיינו לדסבא ראשונה און חייב במצבה שהיא בקום ועשה ואין בהזה דין איניות וסבירא ליה הלאמאריך דאף ביום טוב כיוון שיש תקנה לקבורה ביום טוב ראשון על ידי עכו"ם וביום טוב שני על ידי ישראל הוה ליה טרידת קבורה עליו ופטור אבל בחול המועד לכלי עלמא פטור מסוכחה אף דהו בקום ועשה, ועיין בספר יקרא דח"י עמוד לה ואכם"ל

ואגב אורחא הנה יש להעיר עמש"כ הגאון רש"ז אויערבאך שליט"א בספר מנחת שלמה סימן צא ס"ק ג' להסתפק אם מותר לאון ללבוש בבוק את הטלית קטן כיוון שהוא למש"כ המשנה בדורותה בביואר לננה סימן ס'adam אינו מתכוון למצואה הוה לה כעובר עבירה ודינו קלובש בגדי ד' כנפות בלי ציצית וכו' אך יותר נראה דכיון שכך דרכו ללבוש תמיד אותו מלובש חשיב רק כעשה מצואה במחשבה דלית בה כל משום פגיעה בכבוד המת ע"כ. וצ"ב דהכוונה במצבות הוא דין בגברא ולמה ייחשב קלובש בגדי "בל' ציצית" ואינו אלא מבטל מ"ע בידים אבל לא ייחשב קלובש בגדי בלי ציציות ובאמת שבמנחות שלמה סימן א' עמד בהזה על דברי המשנ"ב.

6 - רשות מסכת ברכות דף ז' עמוד ב'

ואין מברך - ואינו צריך לברך ברכות המציא.
ואין מזמן - אינו צריך לברך ברכות הזמן.

7 - דרכי משה הקוצר יורה דעתה סימן שמاء

(ב)ولي נראה דאיינו קשה כלל על הכל בו כי סבירא ליה דאיינו חייב לברך או להתפלל אבל אם רוצה רשאי וכמו שכתבו רשות"ז והרמב"ם ועל כן כתוב دائم הולך לבית הכנסת וכך על פי שאים חייב מכל מקום גויגין שהולך אף בחול כן נראה לי לתרץ דברי הכל בו אבל אין נהגין בדבריו בחול:

8 - תוספות מסכת ברכות דף ז' עמוד ב'

ואין מברך - פרשות"ז אין ذוקן לברך. ומשמעו מתוך פירושו שאם רצה לברך רשאי מיהו בירושליםי כאמור אם רצה להחמיר אין שומען לו לכך נראה לומר איין מברך אין רשאי לברך ופרש בירושליםי למה וקאמר מפני כבוחו של

סוגיות במס' ברכות שיעור 13 – בעניין פטור און מצוות

מת אי נמי מפני שאין לו מי שישא משאו ופירות והתניא פטור מנטילת חולב וכא ס"ד דמ"ר ביום טוב ובו אין טרוד לישא משאו ומשי תפטר בחול פ"י בחולו של מועד.

9 - פתח תשובה יורה דעתה ס"ק ט

אין רשאי – עיין בש"ת ארבעה טורי אבן סי' י"ד שנשאל באשה אחת שמתה בשבת והו לה בנים וגם אחיהם ואירוע לאחים יאר ציט בנסיבות שבת על אםם אם ראשיהם האחים לכטוס לבהכ"ג במ"ש להתפלל ולומר קדיש כדין יא"צ והורה להתיר אף שהסכימים האחרונים בא"ח סימן ע"א דברי י"א אלו דאף כשי שיישתדל לצרכי קבורה אסור להחמיר על עצמו מ"מ הכא כ"ע מודים דרשאים האחים להתפלל ולומר קדיש דכיון שייש לאשה בניים א"כ ליכא רק מפני כבודו של מת א"כ הא גם מה שמתפלין ואומרים קדיש הוא כבוד של מת כבוד אםם ועוד דכבד אמן קדום גם המת חיב בכבוד אמן אף דבמatters חפשי מ"מ לגבי האחים בוודאי קדום כבוד אמן לבבב אחותם עכ"ד ונראה דלטעם الآخرון בכבוד אמן קדום לבבב אחותם יש להתיר ג"כ היכא שאינם אחיהם לה רק מצד האב ויש להם יא"צ על אםם דאץ לא שיר לומר דגם המת חיב בכבוד אמן אף"ה שרי אך לע"ד דבריו צ"ע דהא בכבוד המקומות קדום לכבוד אבי ואמו כמו של' לעיל סימן ר"מ סעיף ע"ז ואפ"ה און פטור מכל המצוות וע"כ משום דהחמיר הקדוש ברור הוא בכבודו של מת יותר מכבודו וא"כ פשיטה דקדום לבבב אבי ואמו וצ"ע לדינא:

10 - מורשת משה בשם הר"ש דמאי פרק א' משנה ד'

שיטת הר"ש דהא דקאמר דאין מברך אין הכהנה שאינו מברך לעצמו אלא הכהנה שאיתן מברך המוציא לפטור אחרים ולא אחרים פוטרים אותו וכן בבהמ"ז דהימן זימון ודקדק הר"ש בדבריו מדלא קתני "פטור" כדתני בק"ש בתפלה והיינו משום דהכא א"ר להוציא אחרים ידי חובתן וכן ל"ש ביה לשון פטור. יש לדון האם כוונתו לפרש שאון חיב לבברך ברכות הנחנין לעצמו ול"ד לק"ש בתפלה שאין חיב לקרוא ק"ש ולהתפלל א"ד כוונתו לפרש שאון רשי לבברך ואינו רשאי להוציא אחרים בברכתו ול"ד לק"ש בתפלה שאין רשאי לבברך כדכתב הר"ש בשם היירושלמי ולפי ב' הדרכים צ"ב מה הטעם לחילק בין ברכות לשאר מצוות? ... ו"ל דשאוני ברכות הנחנין שיסודם נובע מהאיסור להנחת מהעה"ז בלי ברכה כדנתבאר בסימן מה און פטור ממ"ע אך אינו רשאי לעבור על מצות ל"ת

11 - פתח תשובה יורה דעתה סימן שםא ס"ק ד

(ד) ואם מברך ברכת המוציא – כתוב בספר חמודי דניאל כ"י נראה דאונן אף על פי שמוטר לאכול בלבד בלא ברכה. חיב בתנילת ידים בין במים ראשונים בין לאחרונים ע"ש ולע"ד צ"ע זהה. שובראייטי בספר בר"י אות ה' שכתב דפשיטא ליה דאונן חיב בנטנו"ז דנטנו"ז הוי משום גזירה מסוימת סרך תרומה ולפ"ז דהו גזירה דרבנן אין ספק דחיב דכלו לאין מדאורייתא ודרבנן האון חיב והביא דמהר"י אלפאנדרי נסתפק זהה ובשו"ת מכתם לצד הסכים כן דחיב ומ"מ נראה דאונן יtol ידי ולא יברך ע"ש:

12 - רבב"מ הלכות אבל פרק ב הלכה א

כמה חמורה מצות אבלות, שהרי נחתת לו הטומאה מפני קרובינו כדי שייתעסק עמהן ויתאבל עליהן, שנאמר כי אם לשארו הקרוב אליו לאמו וגוי לה יטמא מצות עשה שם לא רצה להטמא מטמאין אותו על כrhoו, במה דברים אמרוים בזכרים שהוזהר על הטומאה * אבל הכהנות הואי ואין מזוזחות על הטומאה כן אין מצות להטמא לקרובים, אלא אם רצוא מתחממות ואם לאו לא מתחממות. +/ בשגת הראב"ד/ בד"א בזכרים שהוזהר על הטומאה וכו'. א"א קשיא היא דתניתא אשתו אروسה לא און ולא מיטמא לה וכן היא לא אוננת ולא מיטמא לה הא נשואה מיטמאה לו. +

13 - רבב"מ הלכות אבל פרק ב הלכה א

אל שадם חיב להתאבל עליהן דין תורה, אמו ואביו בם ובתו אחיו ואחותו מאביו, ומדבריהם שיתאבל האיש על אשתו הנושאה, וכן האשה על בעלה, ומתאבל על אחיו ועל אחותו א' שהן מאמו.

14 - רבב"מ הלכות אבל פרק ב הלכה ח

סוגיות במס' ברכות שיעור 13 – בעניין פטור אונן מצוות

וכן כל אותן שאמרו שאין מתאבלין עליהן כגון הרוגי בית דין וספרשו מדרכי צבור והנפלים והמאבד עצמו לדעת אין הכהן מטמא להן, ועד متى מצויה להנתטמא לקרביו עד שישTEM הגולל, אבל מאחר שנסתם הגולל הרי הן כשר כל המתים שם נטמא בהן לוקה.

15 - רשי" ש מסכת ברכות דף י"ז עמוד ב

מי שמתו כו' פטור מלקרות קריית שמע – לפי שהוא טרוד במחשבת קברותנו, והוא דומה דחתן פטור משום טירדה דעתך.

16 - ראי"ש מסכת ברכות פרק ג סימן ב

פטור מ"ש ומ התפלה ומן התפלין ומכל מצות האמורות בתורה. אמרו שפעם אחת היה ר"י ז"ל און ואכל ללא הבדלה. א"ל תלמידיו ונבדל לפניו. אמר להם האמרין בירושלים אם ברכו אין עונה אחריהם אמן. ולמהרתו כשבא מבית הקברות אמרו לו למה אין עשה הבדלה האמרין טעם מבديل והшиб להם מאחר שהייתי פטור אם בשעת חיבוב הבדלה משום שהייתי און גם עתה פטור אני. שכן מצינו בפרק קמא דחגיגה (דף ט) כבר ביום ראשון ונתפשט ביום שני כיון שמחחה ביום ראשון שב אינו חייב ביום שני. והר מאיר ז"ל דנורנברג כתב בהלכות שמחות שלו מי שיש לו מת בשבת ולא נגמר עד למחר ולא הבדיל במוציא שבת נ"ל שמותר לאכול ללא הבדלה. אמרין בפ' מי שמתו מטל לפניו פטור מכל מצות שבתורה. ואמרין עלה בירושלים כל הפטור מן הדבר ועשה מקרא הדיזוט. וביום המחרת לאחר שנגמר מתו אסור לאכול עד שיבדל זהה ק"ל בערבי פסחים (דף ק"ו ב וק"ז א) טעם מבديل. ואמרי' נמי מי שלא הבדיל במ"ש מבديل והולך כל השבת כולה. והוא אמרין בפרק ד"ק ב וק"ז א) טעם מבديل. ואמרי' נמי מ"ש מבידיל דזהא ק"ל בערבי מפרש"י אוורייתא היא ורבותיהם פירשו לפי שיש להן עוד שחות ולו"נ שאין זה לשון פטורין. ואין להקשות על דברי מפרש"י דמשמע כיון שפטורין ההיא שעטה פטורין עולמית. דהא ודאי ליתא דמי לא מודה רשי" דאם קברת את המת ויש שהות ביום שיוכלו להתפלל שמתפלליין ועד כאן (ס"א על כרחך) לא פלגי רבותיו והוא אלא שלפי רבותיו אם הגיע זמן התפלה יוכל לעסוק וудין יש להן שהות להתפלל יוסקו בו ואם לאו לא יבטלו מתפלה. ולפרש"י אף' אם עברו זמן התפלה יתעסקו בו. וא"כ בណזון זה כיון חמוץ הבדלה כל יום המחרת וכל השבת כולה אף על פי שלא היה יכול להבדיל קודם שנגמר מתו יבדיל לאחר שנגמר מתו כדפרישית. ואין לומר כיון שאין יכול להבדיל לא יאל. דהא אמרין דאיינו מברך ואני מזמן אפיקו היכי אוכל ואפיקו אם שמע מאחרים שהבדילו במ"ש איינו עולה לו כיון דבאהיא שעטה לאו בר חיוב הוא ואציר למחור לחזור לביך ולהבדיל מיהו אינו מברך על הבשימים ועל המאוות שמעתי שיש גדולים שאומרים לאחר להבדיל ובזה נפטר האבל. ואין נראה לי כלל אלא כדפרישית. ושוב הגיד לי הר"ז הלוי ז"ל משפיר"א בשם הר"ק יקוטיאל משפיר"א שמצו גדול אחד של דברי ואת שמו לא הגיד לי ע"כ לשון ר"מ ז"ל. וכן דברי ר' יהודה דאמירין בע"פ מי שלא הבדיל במ"ש מבידיל והולך כל השבת כולה. היוו ככלא היה לו ין במ"ש או שאירעו אונס אחר שלא היה יכול להבדיל. אבל און דבשעה של עליון חיבוב הבדלה היה פטור נפטר לגמרי ותו לא מחייב. דומה לגמר להיא דחיגר ביום ראשון ונתפשט ביום שני.

17 - רמב"ם הלכות קריית שמע פרק ד הלכה ג

מי שמת לו מת שהיא חייב להتابל עליו פטור מקריאת שמע עד שיקברנו מפני שאין דעתו פניה לקרות, ואם היה שומר את המת אף על פי שאיתו מתו פטור מקריאת שמע, ואם היו השומרים שנים האחד שומר והשני נשפט למקום אחר וקורא וחוזר ומשמר ונשפט الآخر וקורא, וכן החופר קבר למת פטור מקריאת שמע.

18 - רשי" ש סוכה דף כה

ובכלכך בדרך פרט לחתן – ואף על גב דהוא נמי במצבה טריד – איזטרכי להו תורי קראי, דאי היה כתיב חד, כיון דחתן לאו בהדייה כתיב בקרא – היה אמינה לא פטר הכתוב אלא תורה ועשה מלאכת מצוה בידים, או מהלך למצוה, אבל חתן שהוא יושב ובטל ואינו עוסק, אלא טריד במחשבת בעילה – לא פטר הכתוב, הלכך מקרא יתירא אשמעין דפטור מקריאת שמע, טריד במחשבת בעילה.

סוגיות במס' ברכות שיעור 13 – בעניין פטור אונן מצוות

19 - חידושי הritable'a מסכת סוכה דף כה עמוד א

ותימה דהא ודאי לא אמרו העוסק במצבה פטור מן המצוה אלא בשאי אפשר לקיים שתיהן, כי בעודו בסוכה או שמנית תפילין או שמתעטף בצדיתה או שיש^י) מזוזה בפתחו אין לפטור מכל המצאות, ומה שאמרו בשומר אבידה שפטור מלתת פחתה לעני הימן בשעה שמנערה ומיטפל בה והימן דאמרין ופרטה דרב יוסף לא שכחא כדפרישית בדוכתה, וכיון דלא מיפטר אלא בעודו עוסק במצבה זו למה לי קרא פשוטא למה ניניח מצוה זו מפני מצוה אחרת, ויל דהא קמ"ל דאפשרו בעיני להניח מצוה זו לעשותות מצוה אחרת גדולה הימנה אין הרשות בידו סד"א איפוטרי הוא דמייפטר מינה אבל אי עלי למשבק הא ולמייבך אידך הרשות בידו, קמ"ל דכיון דפטור מן האחורה הרי היא אכן עכשו עכשו דבר של רשות ואסור להניח מצותה מפני דבר שהוא של רשות, ועוד למדת הכתוב דاع"ג דaicא עליה מצוה קבועה בזמן ודאי הוא להתחיל בזה שבאה לידי עכשו ואם יבטל מן האחורה יבטל, זאינן חשוב פורק עצמו ממנה כשפורהה מעלי מחייב המצוה עליו עד שיגיע זמנה וראשונה קודמת, כנ"ל.

20 - רביטין יונה על הר"פ מסכת ברכות דף י עמוד ב

פטור מן ק"ש וכן התפלה וכן התפילין נושא המצוה וכו' כך היא הගrsa בכל הספרים המדיוקנים ויש מפרשין דכין שלא שניינו במשנה בפירוש שפטור מכל המצאות האמורות בתורה אין פטור אלא מיילו השלשה בלבד אבל בכל השאר חייב ומביין ראייה מדאמרין בפרק הישן חתן פטור מכל המצאות האמורות בתורה ומתן שילא חייב ואומרים דהתם משמע דהלהתא כשילא וכי היכן חייב בכל המצאות האמורות בתורה ה"ג שאבל חייב בכלל אלא מיילו השלשה בלבד שאסור מפני שלשלתן צריכות כוונה יותר מאשר מצות ק"ש מפני קבלת עול מלכות שמים וצריך שייה בכוונה ותפילין ג"כ צריך שלא יסיח דעתו מהם ותפלה ג"כ צריך כוונה שאם לא כן באבות צריך לחזור ולהתפלל פעמי אחרית ומתרוך שהוא בעל על מתנו וטרוד בעסקיו לא יוכל לכך בהם ולפיכך פטור אבל בשאר מצות שאין צריכות כוונה כל כך חייב ואין זה נראה למורי הרב נר"ז שאותה הבריתיא דסוכה דמביין ראייה ממנה שחיב בכל שאר המצאות כבר תירצה רשי"ז ול אמר דלא סבירא ליה העוסק במצבה פטור מן המצוה אבל און דקי"מ אין הדועסק במצבה פטור מן המצוה ודאי פטור:

ועל כן נראה לפרש שאע"פ שלא שנה במשנה אלא אלו השלשה בלבד הוא הדין דפטור מכל שאר המצאות אלא דעתנו אלו שהם חמורות שיש בהם קבלת עול מלכות שמים וכל שכן בכל שאר המצאות שאין חמורות כל כך לפיכך אמר תפלה ותפילין עם קריית שמע מפני שקבלת עול מלכות שמים שלימה היא עם התפילין כדכתיבין לעיל וגם צריך להתפלל עליהם ומביין ראייה מהירושלמי דgresin התם אם רצה להחמיר על עצמו אין שומען לו למא מפני כבוזו של מת או מפני שאין לו מי שישא משאו מה נפיק מבניהו יש לו מי שישא משאו כולם דכין שיש לו מי שישתדל בדבר אין לו טרדה ויכול לקרוא קריית שמע ולעשות המצואה כתקונה ומקרה עללה התם והתנייא פטור מלולב כלומר היאך גוחיב אותו אפילו בשיש לו מי שישא משאו מאחר שאין לו טרדה והרי ביום טוב אף על פי שהמת מוטל לפניו אין טרדה לו שאיתן יכול לעשות לו ארון ותכריכין ולהוליכו וכמי שיש לו מי שישא משאו דמי ואפילו היכי פטור מלולב ומתרצין בחול כלומר כשרמות דפטור לא אמרו ביום טוב עצמו אלא בחולו של מועד דחג הסוכות ולפיכך פטור מפני שהוא טרוד בעסקי מתו ומקשין והוא תנייא פטור מתקיעת שופר איתך לך למייר בחול ומתרצין כאותה שנייננו (שבת דף קנא) מחשיין על התהום לפkick על עסקי כליה ועל עסקי המת להביא לו ארון ותכריכין ונמצא שאפילו במועד הוא טרוד שיש לו לפחות במועד עצמו עד אלפיים אמה כד' שיצא מזומנים לררכו כשיצא המועד ולפיכך אמרו שפטור מתקיעת שופר אלא משמע הכא בהדייא דלי היכי דפטור מן התפלה ומן התפילין ה"ג פטור מכל שאר המצאות כגון לולב ושופר וכיוצא בהן ועוד שבספרים המדיוקנים אין גורש לא במשנה ולא בבריתיא ומכל מצות האמורות בתורה ובסוף הבריתיא כשהוא צריך להודיעו (היתר) גבי שבת אמר וחיב בכל מצות האמורות בתורה ונראה הדברים דעתמא דמלתא הו משום שמתחילה כשהיא פטור לא החזרך לומר ובכל מצות האמורות דכין שהיא פטור אליו שהם חמளא שמעין דל"ש השאר אבל בסיפה שהיא בא להתרז החזרך לומר וחיב בכל מצות האמורות בתורה שאם לא היה אומר אלא חייב בק"ש ובתפלה הימן אומרים לדזוקא באילו חייבו אותו בשבת ואף על פי שמתו מוטל לפני מפני שהם חמளא שמעין דל"ש השאר אבל בכל שאר מצות האמורות בתורה פטור ולפיכך החזרך להסביר שחייב ג"כ בכל שאר מצות האמורות בתורה:

סוגיות במס' ברכות שיעור 13 – בעניין פטור און מצוות

21 - רבינו יונה על הרי"ף מסכת ברכות דף י עמוד א

מי שמתו מוטל לפניו פטור מק"ש יש מפרשים דמש"ה פטור מפני שהוא טרוד בעסקי מתו והוא ל"ל טרדה דעתה כדאמר ר' בחתן אבל אם רצה להחמיר על עצמו ולקנות הרשות בידו כדאמרין נמי בחותן שאם רצה להקנות בלילה הראשון קורא ואין זה נכון שבפירוש נראה בסוגיית הגמרא שהוא אסור דאמרין הטעם (ד' י"ח א) דמאי דקנתי מתו לאו דזוקא מתו אלא הוא הדין אם אית מתו כיוון ששומרתו טרוד הוא בשמרתו ודין קין עליה מתו או משמרתו אין אבל מהלך בבית הקברות לא והתניא לא יהלך אדם בבית הקברות ותפלין בראשו וספר תורה בחרונו וקורא בו ואם עשה כן עבר ממשום לו מג לשחף עשויה ומתרצין התם תריך א' אמות הוא אסור דקנתי בתמ"ב פטור ר'יל שאסור לקרות אף חוץ לאربع עמות אסיר. ומדקאמר לשון אסור שמעין מינה דמאי דקנתי בתמ"ב פטור ר'יל שאסור לקרות כלל ודוחק הוא לומר דלשון אסור דקנאי לא קאי אלא אמשמרו בלבד שמן השמירה טרוד יותר ולא יכול לכין בשום עין דמסתמא דכיון דאמר בסתם הכא מכלל דاقل הדין קאי בין למותו בין למשמרו ועוד דברושלמי נראה ג'כ שאסור דאמרין התם אם רצה להחמיר על עצמו אין שומעין לו ושאל התם למה ומהדרין מפני כבוזו של מת או מפני שאין לו מי שיש מאה נפיק מביניהם יש לו מי שיש מאה משאו כלומר דאי מטעם כבוזו של מת שלא ידמה כמתעלם בהספדו ואינו חשש לכבוזו אפילו יש לו מי שיש מאה אסור ואי מטעם שאין לו מי שישתדל בעסקי המת להביא לו ארון ותכרכין ולהוליכו לבית הקברות כיוון שיש לו מי שישתדל בדבר מותר שאין לו טרדה הנה נראה בפירוש דמשום כבוזו של מת אינו רשאי להחמיר על עצמו ובמסכת שמחות נמי אמרין אם בא להחמיר על עצמו אינו רשאי מפני מרוי הרבה גרא:

22 - ש"ת אגרות משה אורח חיים מלך הסימן כד

יא. נעשה און בערב שבת אחר זמן מנוחה קטנה ולא התפלל מנוחה, אם ישלים בשבת בערבית, וביאור החיבורים החלים על האוננים ואופן חלוקתם

ובדבר מה שכטב לך אחיך ונכדי היקר הרה"ג מהר"ר יעקב שליט"א, באחד שנעשה און ר'יל בעש"ק אחר התחלת זמן מנוחה, ולא התפלל מנוחה, אם ישלים בשבת בזמן ערבית. הנהلاقורה תלי זה בשני טעמי הירושלמי במה שתニア שם בגמ' רפ"ג ברכות, און אים מביך, דפירושו אינו רשאי לברך. ומפרש הירושלמי תרי טעמי, מפני כבוזו של מת א"ג מפני שאין לו מי שיש מאה. ולטעם מפני כבוזו של מת אין לו להתפלל, אף שאים עושה כלום. ולטעם שאין לו מי שיש מאה יש לו להתפלל, מאחר שכבר אים עושה כלום.

אף דפסוט שאין לו מי שיש מאה הוא לאו דזוקא השמאות לקבורה, אלא כל עניינים אף מה שצרים לעשوت קודם הקבורה, שהוא אף רק השמירה בעלמא מעכברים וכדומה. ואף גם שאין לו חוש שיأكلו העכברים ועוד שקצים ורמשים קצת מגופו, שבאותו מקתת לא יתקיים מצות קבורה, אלא אף כשהלא שיר לחוש להזה, דיכסוהו בדבר שלא יוכל העכברים וכל שקצים ורמשים לגלותו וליגע בבשו, נמי צירך שמירה שלא יתבהה בריצתם עליו וסמור לו. ואולי יש לחיב לשונמו גם מעכו"ם שלא יוכל לבזותו, אף שלא מצא כל דבר כזה בעת שלום, משום שבשביל כבוד המת יש לחוש אף לדבר שלא מצא כל. שא"כ יש לחוש לעכו"ם הגורעים ביותר ושונאי ישראל ביותר שרצו לחרור ריב ולהראות שנאתם לישראל אף באפונ זהה, וגם אין יראין מהמלכות שסומכין שלא יענשום לאחר שהוא בעיניהם כשוק בעלמא, ואף אם יונשו סומכין שהייה רק עונש קל. אלא פשוט לענ"ד שלא שיר למיפלג זהה, וגם לטעם שאין לו מי שיש מאה המת כמו הקבורה. ועוד יouter מהרבה עניינים שנוהgan לעשונות, ובפרט בדברים שאין נהגין לעשות בכמה מקומות, ומ"מ נחשבו מעונייני צורכי המת במקומות שנוהgan. וכ"ש שמירה וכיוצא שהוא צורך גמור בהרבה פעמים, וכבוד הוא בכל אופן, שמתחייבן לשומרו. שא"כ בدلיכא מי שישמרהו, הוא Cain לו מי שיש מאה דמי .

ומסתבר דאם סגי בשומר אחד, ויש שנים ושלשה יותר אבלים, שאין צריכין כלון לשומרו. יכולין אף לכתילה כשייש הרבה אחין, לסמוך על אחד מהן ולהתחלף בחולוקת הזמן לפי סך האחין. וכשיש עוד דברים צריכין לעשות לצורך המת, זהה יעסוק זהה וזה יעסוק זהה. וכשייש מלאכות קלים וכבדים כגון שמירה שיושב במקום המת ואינו טורח בכלום, ויש לילך למקום רחוך כהילוךஇ איזו שעות להשיג ארון ותכרכין שהיא מלאכה כבודה, מוכרכין להטיל גורל, אף שאין זה דרך כבוד, מאשר דא"א להם بلا זה, שאי אפשר שכלי אחד מהם יעשה בעצמו מלאכה הכבודה. והנכון שיסמכו על מכירין שלהם שהם יסדרו מי מהאחין יעשה דבר הקלומי יעשה דבר

סוגיות במס' ברכות שיעור 13 – בעניין פטור אונן מצוות

הכבד, והאחרים יכולים לעשות בגורל או על ידי אופן אחר כגון לפי כוחות האתין וכדומה. ולע"ד מסתבר שאף בשביל מעשה הקל ציר להטיל גורל, דה אפשר שיחשבו כל האחין כשהן זריין במצבם כבוד אב ואם וכבוד המת, שיירצו לעשות דזוקא דבר הקשה וביתר זמן, ולא שמיירה ושאר דברים קליין, שיחשבו שבובודה קשה מקרים יותר מצות כבוד אב, מבעשיית דבר קל כשמיירה וכדומה, ודמה עניין העשה דבר הקל שלא קיים מצות כבוד אב, אף שידוע לכל הדבר ודבר שצרכין לעשות הוא ממשיכם כבוד המת כעשנין, וביזון כשאן שעשן. ולכן יש להזכיר גורל אף בשビル דבר הקל כמו בשビル דבר הכבד, אם לא אפשר לפניו לסדר עשיית כל הדברים שיעשו באופן טוב בלי גורל. וזה יותר טוב שאחרים מהמיכרין אוטם יסדרו כל מה צריך לעשות, וע"י מי עשה כל דבר ודבר בין קלין בין כבדים. אבל עכ"פ לא שיר בזה מחולקת, ולא שיר שבזה יסתפק הירושלמי, כיון שלשני הטעמים שבירושלמי פשיטה שמחוץ לעצם עניין משא המת, מחויבים האוננים גם בענייני כבוד האחים, ומחייבת ענייני כבוד אלו פטוריהם מן המצוות.

אבל נראה שבאור הנידון בירושלמי אם מפני כבודו של מת, הוא מה שפטורין הקרים המוטל עליהם לקובייה מהמצוות הוא מטעם שלא יהיה עליהם אלא חיוב זה שהיו פנוים רק לכבודו של מת. וזה גופא הוא כבוד גדול למת, דהתורה פטרתם בשビル חיובם ושיעובודם להמת, שיתבוננו בכל עניינים דשייך לכבוד המת. ואף שאין ידוע להם ולא לאחורי מה יכולן לעשות יותר מה שידוע להם, דזה גופא כבוד גדול מה שמיחידין אותו ומה"יבן אותו להיות בטין מלאכה, ואף מצוות התורה, כדי שיאשר להם לעין ולידע שלא יחסרו שום כבוד.

וגם חייבים לזראות שיעודו לכל מי שאפשר, שיבא להעתיק וללוות. אף שכבר יודען כל איש הח"ק, וגם כל המחייבן לבא להספיקו, יש עלייהו חוב להודיעו לכל.داولי אכן עד איש שיבאו לכבודו, בין מצד המצווה בעלמא, ובין אלו שלא היו בגין בשビル המצווה בלבד ואף לא בשビル שהוא מהמיכרים את האבלים, אלא שמאיזה טעם היה הולך לעסוק וללוות לקבורה של זה, שלא ידוע להבנין, ואיתוסף עי"ז כבוד בריבוי איש, שאפשר שזהו הכבוד שחביבם. דאף שסגי לסתם איש שיש כל הצורך כדייאתא בראש"י ותוס' כתובות דף י"ז ריש ע"ב, והוא שיעור עשרה כדייאתא בשלוחן ערוך י"ד סי' שם"א סעיף א', מ"מ טוב שיבאו יותר לכבוד, וכ"ש לחשובין יותר מסתמן איש. וגם אפשר ש愧 בידוע לכל שלא שיר שיבאו עוד איש, שהוא איש שלא ידוע לאנשי הרבה אלא להמעט שיעודין כבר מזה, שא"כ אין להקרים ממש כל מה לעשות, מ"מ פטורין מן המצוות כדי שיעיננו הרבה, שאולי יזכיר שאיכא להם להודיע מחתמת שהיא לו בשנים שעברו כבר איזה איש שחייב את עצמו גם ידעו מחשבותינו, שסתם ישראל וודאי הוא מעשי טובים, אם הרבה ואף אם מעט יש להזכירים, בסתם ישראל שרצה בקיים מצות התורה כדייאתא ברמב"ם בסוף"ב בדורותין.

ובאור הטעם השבי בירושלמי שהוא מפני שאין לו מי שישא משאו, הוא דמשום כבודו של מת לא הוי מתירין בשビル דבר שאינם ברור, אלא הוא דזוקא דין שם מי שישא משאו. וה"ה בליך עדין הסר איש נדריך להלויות המת שנחשב כאן לו מי שישא משאו אם חושבן שיבאו.

ולдинא הא משמע בש"ע או"ח סימן ע"א סעיף א' שפטור גם אחרים כשיש שיטדל בשビル, וגם אסור להחמיר, וכן כתב המ"ב סק"ג, שא"כ הוא הצד דמפני כבודו של מת. אבל הא וודאי אין הכבוד של מת בהה שمبטלין מצוות בעלמא, אלא בשビル צורך המת כל מה שעושין בשビル הוא עיין ודבר גדול, שלא נדחה אף מפני ק"ש ותפילה ותפלין וכדומה משאר מצוות. שכן א"א להיות עליי חיוב אחר, אף חייב אמריות ברכה ועניות אמן שהוא זמן קצר. נדרש להשים אל ליבו מה שמדבר ומה שעשו מה ששמעו, ומכיון שמתו מוטל לפניו כל השתת ליבו ומחשבתו הוא רק לעניין המת, וכל שאר דברים אסור להשים ליבו ומחשבתו כלל, וממילא אין זה שמע את הברכה שמעיה בחרורה. שאם היה מתנהג כן, שמחשבתו היא רק לעניין המת, שהוא כפי הדין, היה פטור מעビית אמן. שכן אף שלא היה יכול לעשות כהוגן, הוא מפני שאים מצער ואינו מתאבל כל כך בפנימיותו, שידעה זו היא בזיוון המת, שא"כ אינו יכול לפרטם, דהפריטם הוא גנאי. لكن תיקם חכמים שלא יברכו אף ברכה קלה, ואף לא ענו אמן, כדי שלא יהיה גנאי להמת שהשים לבו גם לעוד דברים אף שהם ענייני מצוות.

ולטעם זה דמפני כבודו של מת, הוא פשוט מה שאך דאייא הרבה אהין מהם בינו של מת, قول פטורין מק"ש ותפילה וכל המצוות, מפני שככל אחד מהן מחויב בכבודו של מת וכל עניינו, אין רשאין לסגור על אחד מהן ואף לא על הגadol. ואף שאיכא אנשים מייחדים בעיר מהחברא קדישא, וכבר באו, והם יודעים כל העניינים שעושין בעיר לכבוד המת וכי הדין, וגם אין מניחין להבנין שם עסק, מ"מ יש להבנין להיות שם ולעמוד עלייהו, כדי שראו הכל כי הם רצים לעסוק בכבוד אביהם וקרובם המת, אם אך היה אפשר להם והוא מניחין אותו. ומה שאין

סוגיות במס' ברכות שיעור 13 – בעניין פטור און מצוות

מינהין אותן הוא משום שהח"ק יודען יותר וממנויים על כך מבני העיר, דנמצא עדරבה זה וודאי הוא יותר כבודם ורצונם. גם הרבה דברים יש שיותר כבוד להמתה הוא ע"י אחרים, שכן אף אם הבנים הם נמי חברים בח"ק אין להבנים לעסוק אלא ע"י אחרים. אין להבנים לראות אביהן אפילו לאחר מיתתו כשהוא ערום, שא"כ גם רחיצתו והלבשת התכריים עליו אין יכולן הבנים. אף אם הבנים הם חברים בחברה קדישא נמי אין יכולן הבנים לעסוק ברחיצת טבילת אביהן ולא בליבשת התכריים עליו. ורק לחגור אותו בהחgorה על התכرين זכך המכסה על ראשו יכולן הבנים לעשות.CMDOMNI שמדינתינו ביוראף היי מהגין כן.

23 - חידושי הרב"א מסכת ברכות דף י"ז עמוד ב'

ואינו מביך ואין זמן, פירוש אסור לברך ולזמן ואם רצה להחמיר על עצמו אין רשאי, ותדע לך מדאמרין בסמוך הטעם תוך ארבע אמות אסור חוץ לאربع אמות מיותר הכא אפילו חוץ לאربع אמות נמי אסור, אלא אם רצה להחמיר אסור לו לעשות כן וגויסי בירושלמי אם רצה להחמיר על עצמו אין שומען לו, ואיבעיא להו הטעם טעם מאין אי משום כבודה של מת או משום דין לו מי שישא משאו, מה נפיק מביניהן היה לו מי שישא משאו, אין תימר משום כבודה של מת אסור ואין תימר משום שאין לו מי שישא משאו מיותר, וזה תנין פטור מנטילת לולב, תפטר בחול, והוא תנין פטור מתקיעת שופר, אית לך מימר בחול אלא ביום טוב אמר ר' חנינא מכיוון שהוא זקוק לו להביא לו ארון ותכריין ומקוננות כי דתנינן תמן מחשיכים על התחום לפיקח על עסקי הכללה ועל עסקי המת להביא לו ארון ותכריין חילין ומקוננות כדי שהוא נשא משאו. ומ"מ נראה כמוון דאמר משום כבודה של מת מדקתי בבריתא ובשבת מסב ואוכל ואוכל בשר ושותה י"ן ומבריך וזמן ואי משום שמחשיכין על התחום ליתסר בדרך שאמרו פטור מתקיעת שופר, ובחדיא קתני במסכת שמחות שאינו אלא כדי שלא ימשך אחילתו ושתייתו ולא שתיית י"ן נראה שגם יש לו מי שישא משאו שהוא מותר שאינו אלא כדי שלא ימשך אחילתו ושתייתו ולא יתעסק בקבורת מתו, וכן העידו על רבינו שם ז"ל כשמתה אחותו והודיעו עמו בעיר אחרת ואכל בשר ושותה י"ן כי אמר מאחר שיש לה בעל שח"ב בקבורתה אינו אסור בבשר י"ן.

24 - מורשת משה שם

ובביאור הוא דינה החזו"א העיר "ומייהו צ"ע אי חשיב פגם בכבודו כל קר לפוטרו מצוצה דאוריתא? ו"ל דהטעט שרבנן אסור על און לקיים מצוות כדי שלא יראה כמתעלם בהסתפדו של מת און הטעם שאון פטור מקיום המצאות דעתם זה אינו מספיק בכך שיפיקו מחייבתו את חיוב המצאות אלא כיון שישם מצוצה משום טירדא מצוצה لكن יכול לרבען להוסיף ולאסור לק"י את המצואה כדי שלא ידמה כמתעלם בהסתפדו והשתא א"ש טפי הא דתנן במتنני דמי שמתו מוטל לפני "פטור" מק"ש וכו' משום שיסוד הדין הוא "פטור" מצאות וrisk לאחר הפטור הוסיף רבנן ואסור וכן ניחא הא דקאמר בישורלמי אם רצה להחמיר וכו' משום שביסוד הדין הוא דין פטור וכן שיר לומר שאם הוא רצה להחמיר ולא להפטר און רשאי והיינו שהתחדש דאייכא נמי לדין אישור ולכן ראוי רשי להחמיר משום שרבנן הוסיף ואסור לק"י את המצאות והשתא מישבת סתירת דברי הרב"א והמאריך שכתבו מחד גיסא שאון פטור מדין עוסר למצואה ומאייך פירשו שאון פטור משום כבודה של מת דלמת באר בעין להנץ תרתי טעמי יסוד הדין הוא פטור מקיום המצאות משום דחי עסוק למצואה ולכן הוסיף רבנן דין אישור לק"י את המצאות משום כבודה של מת

דין אניות

שורע ס' שם"א

א. אונן פטור מממצות:

שם אונן:

ראיתי בשו"ת מנחת שלמה (ח"א ס' צ"א אות כ"ה ס"ק א') שביאר דלשון אונן שבתורה ולשון אונן בחז"ל אין להם שום קשר להזדי. דין אונן מדאורייתא שאסור בקדשים ומעשר הינו ביום המיתה ע"פ שאין מוטל לפניו ואף בשבת ויו"ט, ובזה דעת כסמת ביום אם אניות לילה דאורייתא. אבל כשדברו חכמים באונן לגבי האיסור בשיר ויין הוא רק שם מושאל דמייר כשמתו מוטל לפניו לא שנא ביום המיתה לא שנא לאחר יום המיתה כיון שמוטל עליו לקוברו.

אונן אסור בתשימוש המטה:

אונן אסור בתשימוש המטה אפילו בשבת ויו"ט (ס"א). הגרא"ז מרגליות (חל' אונן אות כ') כתוב מי שאשתנו מות לה מות באותו העיר שהיא חייבת באניות ולא ידוע, יש לו להחמיר שלא לשמש עמה".

מקור לפטור אונן מממצות:

בריטיא הובא במ"ק כ"ג ע"ב תניא דאונן בימי החול **פטור** מכל מצוות וברכות האמורות בתורה, ונחלקו הראשונים אם אונן לו לקיים מצוות. רשי"ב בברכות י"ע"ב משמע אדם ירצה לו לעשות המצוות אלא שהוא **פטור** מהם, וכן ذיק **הב"י** מלשון הרמב"ם בהל' ק"ש, וכ"כ הד"מ (ס"ק ב') לפרש דעת הכלבו שהאונן הולך לבית הכנסת אף בימי החול וכ"כ הב"י בשם הרabi"ה^ה. אבל התנוס' שם בד"ה ואינו, חולקים

על הביא שם בשם הייב"ץ (ח"א ס' ט"ה) שמותיר אפילו בשידעה דמשתעבדא לבעל ואבני מתא רמי לקוברו וכ"ש כ שיש שם אחרים. מ"מ כתוב הגרא"ז מרגליות דכידעת ודאי מכוער הדבר עי"ש, ונוטה אף שאינה יודעת ראוי להחמיר.

עד. ונראה לפרש דלפרש"י שמספר שיר פרק מי שמתו, שטעם שפטורו ממצוות לפי שהוא טרוד במחשבת קבורתו והוא דומיא דחתון דפטור מושום טרידא מצוות. איברא, שבשאר עוסק במצבה אינו רשאי לבטל הרשות ולעשות השני, ואם אפשר לקיים שמחוויב לקיים שנייהם ולא רק שרשאי. אכן, בחותן גופה איתא נימא שאם אפשר לקיים שנייהם שמחוויב לקיים שנייהם ולא רק שרשאי. אכן, בחותן גופה איתא במתניתין טז ע"ב שאם רוצה לקרוות ק"ש בלילה הראשון קורא, ואף רשב"ג דפלג הוא רק מושום חש יהרא. אלמא דמי שהוא טרוד טרידא מצוות לא דמי לשאר עוסק במצבה, אלא פטרו ע"פ שאפשר לקיים שנייהם מושום שחששו שליל היה מחוויב בקריאת שמע והו על על צוарן, זה היה גורם ביטול קבורת המת או מלחשוב מחשבת מצוות, שהעלול מצור ודי מפרע אותו ממחשבת מצוות. מ"מ לא אסרו לקיים המצווה שנייה אלא פטרו וומרו שאינו צריך לעשותה השנייה, ואם ירצה לקיים מצוות רשאי. שהרי אם ידוע שבאמירת הברכה או עניית אמן אינו מפרע אותו מלחתעס במוינו, הרי

דיני אניות

שוו"ע ס' שמ"א

וסוברים דאסור לאונן להחמיר על עצמו ולקיים מצוות או משום כבוד המת או משום

כל אפשר לקיים שנייהם דעלמא [לאria היה אפשר להטיל עליו חובה ועלול]. ונראה לפרש הטעם ששינו החgorה CAN משאר עסק במצבו, כדמות הרא"ש בטעם שפטורו בחול אף בשעה שאנו עוסק בצריכי המת משא"כ בשבת רק פטורו必要 כנדרך להחמיר על התנומות. הרא"ש כתוב דבחול ע"פ שאיןו עסק יש עליו אניות מפני כבודו של מת שיהא לבו פניו לחשב על צרכי המת ויחשוב בהם תמיד. הרי סובר הרא"ש דאללו היו פוטרים אותו משאר מצוות מחמת טרדה והוא אומרים שאם אפשר לקיים שנייהם מחייב לקיים, לא יהיה מחייב תמיד על צרכי המת ויבא לידי בזין. לפיכך פרקו העול ופטורו משאר מצוות אף כשהאפשר לקיים באופן שלא יתבטל מההעסק במונו כדי שיהא לבו פניו למגרי לחשוב על מנתו משום כבוד מתו. אלא דס"ל לרשי"ד דעתם זה רק פטורו משאר מצוות אבל לא אסורו, וס"ל להרא"ש ושאר הראשונים שאף אסורו משום כבוד המת שלא יתעסק בשום דבר אחר חוץ מקברות מתו.

הגרא"ז מרגליות (חל' אונן אות י') הביא תשובה שימוש צדקה מבן המחבר (יו"ד ס' ט') שכتب דהא דאונן פטור ואני רשאי להחמיר על עצמו והוא רך בברכות משום חומרא דברכה לבטלה אבל בעשיית מצוה גרידא מהיכא תיתי לאסרו אף שהוא פטור, והשיג עליו וככתב דעשיות מצוה גרע דבזה פורק על צרכי המת מעליו ועכ"פ נראה כפרק, ולא מביאה על אבי ואמו דאסורה דנוראה כמולול בכבדם אלא פילו על שאור קרובים שאינו חייב בכבדם אין רשאי להחמיר על עצמו.

עוד כתב שם הגרא"ז מרגליות (אות י"ב) שיש אונני שיש מי שמתעסק בשביבן וסוברים שלכך הם חייבים בק"ש ותפלה ושאר מצוות צריך להודיע להם שטעות הוא בידם ואין חייבים מן הדין ואני להם לעשות כן. ובair שאף לדעת הסוברים רשאי להחמיר על עצמו, הינו כשיודע שהוא פטור ואעפ"כ אומר רוצה אני, אבל כשתועה בדבר הלכה וסובר שהוא חייב מעיקר הדין, מחייב להודיעו שהוא פטור. אמנס מה שהביא ראייה מסנהדרין עב ע"א גבי הרבה שנגנב ממנו הני דיכרי במחתרתא באופן שבבדמים קינוחו ואני מהוביים להזכירו, ע"פ שלצאת ידי שמים חייבים להזכיר כמש"כ התוס', לא קיבלם הרבה מהם, אלא הודיעם שהם פטורים, אלמא צריך להודיע למי שעשו דבר מפני שסובר שיש בזה חומרא, איני מבן ראייתו. שהרי התם בדין מנונות ודאי צריך להודיעם כיון שהם פטורים מעיקר הדין ונונתים רק מפני שחושבים שהם חייבים יהיה גזילה בידו, אבל הכא אמר יכנס ראו' להפריש מדבר טוב שעושים לשם ע"פ שעושים כן רק מפני שיש סוברים שהם חייבים. ונראה שהוא דומה יותר להא דאיתא בתוס' סוכה לד ע"ב שהמקיים הידור מצוה מפני שיש סובר בטעות שכ' הוא מהובי מן הדין שא"כ להודיעו, וא"כ ה' כשמחמירם מפני שיש סוברים שכ' הוא דין לא היא צריך להודיעם.

דיני אניות

شو"ע ס' שמ"א

שאין לו מי שישא משאו^ע, וכותב החזו"א דאן לא קייל' כתעם כבוד המת^ז. הרא"ש (ס' נ"ד) כתב בשם הי"א לחלק שאם יש מי לעסוק בצרכי קבורה מותר לקיים מצות, אבל כשאין מי לעסוק בצרכי קבורה אסור^ט. ודהה הרא"ש שלא משמע בכך מירושלמי אלא משמע שבכל עניין אסור לאונן לקיים מצות, וכ"כ הטור דאן אם אין צורך לעסוק בצרכי המת בעצמו אפילו אם ירצה להחמיר אין רשותו. המחבר פסק (ס"א) דפטור אפילו אם א"צ לעסוק בצרכי המת כירושלמי וגם אסור להחמיר על עצמו כדעת התוס' והרא"ש^ע.

עה. מדברי הראשונים אין ברור מני נפק'ם בין הטעמים. אכן, באגרוי'ם (או"ח ח"ה ס' כ"ד אות י"א) כתב לפרש שיש נפק'ם למי שנעשה אונן אחר התחלה זמן מנחה קטנה ולא התפלל מנוחה, אם מתפלל של ערבית שתים לתשלומין. לטעם שאין לו מי שישא משאו יש לו להתפלל מאוחר שכבר אין עשוה כלום, אבל לטעם מפני כבוזו של מת אין לו להתפלל ע"פ שהיה עשוה כלום. וביאר דלפי הטעם של כבוזו של מת שלא רצוי להטיל עליו שום דבר חז"ץ מהתעסקות במתו שייח' פנוי למגורי וכל מהשבותיו פנוים רק להתעסק בצרכי המת. אכן, בסוף דבריו כתוב דזה שיק' רק בחול דשבת אף בשחריך להחשיך על התהומות לא יפטר מברכות וענית אמן בלבד ע"ש ובבקר, ולכן יש לו להתפלל והפילת תשלומין (אלא שצורך להתקיים התנאים שצורך לתפלת תשלומין דהינו לא פשעה גמורה ולא אונס גמור עי"ש בסוף התשובה, ונתבאר יותר למשך בעניין תפלה). אמונם החזו"א (יו"ד ס' ר"ז ס' ג') כתב דמוכרח בירושלמי דאפילו בשבתי יש עליון דין אונן פטור מכל המצוות שאם יעסוק בשאר מצות הוא פוגם בכבוזו של מת. ומהאذا שיק' לפטור אותו ממצוות דורייתא מסוים כבוד מתו, דין זה בכלל כבוד הרירות. וכותב החזו"א דאولي הוא מדרבן שעקרו מצות עשה שבתורה בשב וא"ת.

עה. החזו"א (יו"ד ס' ר"ז ס' ק' ד') כתב דלפי הטעם שהובא בירושלמי מסוים כבוד המת, אף בשבת יש לו דין אונן להיות פטור מכל המצוות שאם יעסוק במצוות הוא פוגם בכבוד מתו, וכיון דאן קייל' כגמ' דיון שבשבת אין עליון דין אונן וחיב' במצוות, ע"כ לית לנו טעמא דכבוזו, אלא טעם מסוים שטרוד במצוות קבורה. ולפי"ז מבואר בירושלמי דלטעם שאין לו מי שישא משאו, דכשיש לו כגון שהפקיד ביד הח"ק ובוטח בהם ואינו טרוד חייב בכל המצוות. ולפי"כ תמה על הטור וש"ע שכתו בחדיא דאפילו אם יש לו אחרים עוסקים בשביilo יש עליון דין אונן וצ"ע. ואפשר דהטור קמיירி מן הטעם שאף כשייש ח"ק בעיר, הוא טרוד בקבורה קצר והוי כאן לו מי שישא משאו.

עה. ונראה דס"ל להנגי יש אומרים כפרש"י דמשום טרדה פטורו אבל אם ירצה רשאי, אלא שסביר ג"כ כתעם השני של הירושלמי דכשאין לו מי שישא משאו אסור לקיים מצוה אחרת, ומ"ש להעולם פטור וכשאין לו מי שישא משאו איסורה נמי אייכא ממש"כ התוס'. אכן, החכו"א (כלל קנ"ג ס"א) כתב שהרוצה לסמיך על טעמו של רשי' דرك משום עוסק במצוות פטורו דלא שיק' רק כמשמעות עליון לקבورو, מותר לו להתפלל ולברך רק שעדיין נשאר איסורبشر ויין. ובפרט כשהרוצה לילך בבית הכנסת לומר קדיש לכבוד מתו, יש לסמיך על טעם שני שמוטר כהעמיד אחר במקומו. ובאמת זה החדשן גדול לומר שיכול לסמיך על שיטת רשי', נגד הכרעת השו"ע. וצ"ל שכיוון שהשוו"ע הביא האיסור להחמיר רק בשם יש אומרים, סובר החכו"א שיכול להקל בזיה.

עה. עיין בפ"ת (ס"ק ט') בשם הארבעה טוריaben במי שמת אחותו ובשעת אניות יש לו יארצייט על אמו, אם מותר ליכנס לבית הכנסת לומר קדיש. וכותב דמשום עוסק במצוות אינו מחויב אבל רשאי, ורק משום כבוד המת אינו רשאי, והכא מחויב גם בכבוד אמו דעתך מכבוד אחותו ומ"ה מותר ליכנס לבית הכנסת ולומר קדיש. אבל הפ"ת בעצמו פקפק בזיה בכבוד המקום נמי עדיפה מכבוד אבו ואמו וועפ"כ פטור מכל המצוות, אלמא דהחמיר הקב"ה בכבודו של מתו המוטל לפני. ולענ"ד היה אפשר

**דין אניות
שׁו"ע ס' שמ"א**

אם אונן היה בר חיובא, כגון שהבדיל או התפלל באניות אם יצא בדיןוב' **בדיןוב'** אם הבדיל באניות, כתוב הפט"ת (ס"ק י"ט) בשם הפנים מאירות שא"צ לחזור ולהבדיל אחר הקבורה. וכן אם התפלל, כתוב הגשה"ח (פי"ח) שיצא חדא שהוא רק דרבנן ועוד שיש שיטות שモתר להחמיר על עצמו¹³. עיין גם בفتיחה כוללת (פמ"ג חלק ב' אות כ"ט) שנסתפק אם אונן שדעתו לקבור מותו בי"ט יכול להוציא אחרים בתקיעת שופר אם מחויב קריין בה אלא עוסק במצבה אחרת. וכtablet שם אין אחר רק הוא פשיטה דמויאה דמצוה דרבבים עדין.

חילוק בין מצות עשה למצות לא תעשה:
אונן פטור ממצוות, אבל כתוב הפט"ת (ס"ק ז') בשם החכם צבי דהינו דוקא מצוות עשה אבל חייב בכלל לאון שבתורה, ומובה בביבור הלכה (ס' ע"א) בשם הברכ"י. וכ"כ הגרא"ז מרגליות (חיבורו הל' אונן ס"ו) דמה שהוא מצווה ל"ת אף דרבנן האונן אסור כמו

לחולק באופן אחר דלו יציריך דכבד אחאותו חשוב ככבד אמו, מ"מ כאשרינו נכנס לבית הכנסת לומר קדיש עבור בכבוד אמו בשב וא"ת, משא"כ כשהנכns לשם החכם צבי דהינו דוקא מצוות עשה הוא מבזה בקום ועשה בבוד אחאותו, וכך לא יכנס לומר קדיש. אמן ראייתי בגלון מהרש"א בשם עבדת הגרשוני שכותב אונן שיש לו יארציטיט ביום חול מותר לומר קדיש אם יש לו מי שיעסוק בצריכי המת מצווה דרמיא עליה הוא, דומיא דמיית בנו. ולא ירצה ליטוף דעתו בה, שהרי כל המצוות הם מצווה דרמיא עליה ואי אפשר לאחרים לעשותם בשביבו וא"פ הפטרין לאמור דודוקא במצוות שבעין אדם למקומם פטרין לי, אבל חוותים המוטלים עלוי לעשותו לאחרים לא פטרין לי. ובמש"כ שלא שיק בזוה כבודו של מת מושם "זה כבודו" אינו מובן וצ"ע. שוב עיניתי בתשובה עבדת הגרשוני (ס' ס"ב) וראייתי שהבא מוש"ת מהרש"ל (ס' ע') שהורה שיכל למול בנו אף כשהוא אונן משום מצווה דרמיא עליה והוא יש לו זמן, וגם שזה כוות לכל המשפחה והוא כבודו של מת עצמו להכניס התינוק לבריתו של אברהם. ואע"פ שיש לחולק בין מצווה גודלה כמו מילה לאמרית קדיש על אבי ואמו, כתוב העובdot הגרשוני דכיוון שהב"י בעצם מביא הכלבו שמתיר האונן ללכת לבית הכנסת, בצרוף כל דוחו יש להתיר לומר קדיש.

ועלפי סברת גשר החאים אם קרא ק"ש באניות, כיון שהוא מדורייתא מחויב לחזור ולקרות ק"ש אחר הקבורה שלדעת התוטס' וסייעטם שאינו רשאי לכואורה לא יצא י"ח באניות. ונראה דחא דנחלקו הדרישה והט"ז לסתמן בשאר עוסק במצבה אי היו פטור מעצם החויב או רק אונס, באניות מודו כולם שפטור מעצם המצווה ממש"כ הרא"ש בהדייה בתשובה. וא"כ לדעת התוטס' והרא"ש היו כאינו מחויב בדבר ולכאורה לא יצא י"ח אף כשהתפלל וקרא ק"ש. אך, לאידך גיסא אפשר לומר דודוקא ככלא התפלל והמשיך להתעסק במתו אמרין שהוא פטור מעצם מצות תפלה ואין תשלומיין ממש"כ הרא"ש בתשובה, אבל כשעובר והפסיק מלחתעסק בצריכי המת והחליט להתפלל, יתכן שאף לאחר שפסק מלחתעסק במת הי כי שמחוייב במצוות תפלה שהתפלל ויצא י"ח בה. ולפיז"ו יתכן שאף במצוות דורייתא כמו ק"ש, אם קרא ק"ש באניות שא"צ לקורות פעמי אחרות אח"כ מספק ספקא, שמא הלהקה כרשי" שראשי לקיים מצווה השנהה, ואף לדעת התוטס' שסובר כירושלמי שאינו רשאי, מ"מ כשעובר והפסיק מלחתעסק במתו מיד נעשה כבר חיוובא בק"ש ויצא י"ח.

בليلת, ובירושלמי התיירו אף ביום (ודלא כפירוש המו"ל שם). ולזה תירץ גם דילן לית לי הא מנהגא, ולאורה ריל' שלא היו רגושים כל כך להזמא ולכך לא הקילו בזה. ותירץ עוד דר"ג שהי' רגיל לרוחן כל לילה, רחץ פעם שנית באותו לילה. ונראה מדבריו שרחץ כל לילה מהשבעה כין שהי' זה מנהגנו. ומה נראה כמשכ"ל, לאחר יום ראשון מותר לרוחן ברגיל בך אף שאין חשש שיצטרר הרבה ויבוא לידי מיחוש, ודלא כמשמעות הטור ושׁו"ע.

והנה בירושלמי איתא תנינאי מקום שנהגו לרחות אثر המטה מרוחיצים ופיריש הרמב"ן בחות"א (עמ' קעה"ז), שרחצו אחר הקבורה להעביר מהן זוהמת המת, ואח"כ היו נהಗין איסון ברחיצה כל שבעה. ונראה מזה דלהעיבר את הזומה מותר אף ביום ראשון, וככ"ל. והוסיף הרמב"ן זו"ל, ומרא דילן בדרבן גמליאל לית לי האי מנהגא. וא"נ אית לוי, דלמא רחיצה שני רחץ בלילה לפי שלא היה דעתו מיושבת עליו בכל יום עד שירוחן בחמין בשעת שכiba וכו'. וקושיתו מר"ג נראה לפרש, דר"ג רחץ רק

טימן יד

אניגנות

המדוריתא אין איסור על האונן לקיים מצוות, אין מוחין בידו מלקרות ק"ש.

וכתיב בחוז"א (או"ח סי' טו סק"ג) זו"ל הנראה דבירושלמי מספקא לחוadam יש לו מי שישא משאו יהיה חייב בכל המצויות, ולא שרשאי להחמיר עליו, כדמות מהא דפסיט מניטילת הלב ותקיעת שופר, דקתו פטור. עכ"ל. וכונתו, שאם בירושלמי נסתפקו רק בטעם האיסור במצוות, אבל בחוזאי פטור אף אם יש לו מי שישא משאו, אך רצוי לפשט האיבעיא מהא דפטור מלולב ושפפר, הא פטור לפי שני צדי האיבעיא אם נסתפקו רק בטעם האיסור. אלא ודאי לדחצ'ר אסור משום שאין לו מי שישא משאו, כשייש לו מי שישא משאו חייב במצוות, ושפער רצוי לפשט מdatapטור מלולב ושפפר ביו"ט, שאינו נשוא משאו, בטעם האיסור משום כבודו של מה.

אך לפ"ז פסק השו"ע צ"ע, adam לא נפשטה האיבעיא, ולצד עובר איסור דרבנן אם מקיים המצואה, ולצד השני מבטל מצואה

א. מצוות — פטור ואיסור

תנן (יוז): מי שמתו מוטל לפניו פטור מק"ש מן החפין ומכל מצוות האמורות בתורה. ובירושלמי (שם, מובא בתורתה ואנו) תנינאי אמר רצה להחמיר על עצמו אין שומעין לו. למה? מפני כבחו של מה. אי נמי מפני שאין לו מי שישא משאו. מה נפיק מבניינהן. כי לו מי שישא משאו . . . והתניא פטור מתקיעת שופר . . . תפטר בחול. והתניא פטור מנטילת הלב. א"ר חנינא מכין שהוא זכוכוק להכין לו ארון ותכריכים . . . כמו שהוא נושא משאו דמי. ועפ"ז פסק השו"ע (או"ח סי' עא ס"א) מי שמת לו מה . . . אפילו אינו מוטל עליו לקרבו פטור מק"ש ומתקפה. ואפילו אם רוצה להחמיר על עצמו ולקרות אינו רשאי. ואם יש לו מי שישתדל בשבילו לצרכי הקבורה ורצה להחמיר על עצמו ולקרות אין מוחין בידו. ופיריש הגרא"א (סק"ב) שפסק כירושלמי, וכיון דלא אפשר באית הירושלמי. אם יש איסור להחמיר על עצמו כשייש לו מי שישא משאו, וספיקא דרבנן היא,

מוטל לפניו, אף כביש לו מי שיש מאו, ונסתפקו רק אם אסור, והשוו"ע סתם שאסור רק שאין לਮותה ביד הקורא ק"ש. ובשבת ויו"ט אין פטור, והספק הוא אם אסור או ח"ב, ומודניא פטור ש"מ שאסור, וכן".

ב. בשבת ויו"ט

והנה קי"ל בשז"ע (ס"ב) ע"פ הגמ' (יח). בשבת-ח"ב בכל המצוות האמורות-בחורה. ולפי הירושלמי הנ"ל פטור משופר, אף דבירושלמי גופא חניא דבשכט מברך. וכתבו החtos' ז"ל ואור"י דפליגי אהדרי רישא וסיפה בירושלמי. כל דקי"ל כסיפה וכחכבי, דחויב במצוות בשבת ויו"ט.

והקשה החזו"א (ס"ד), דכיון דבירושלמי תלו דין שבת ויו"ט בשני צודי האיבעריא, דלטעם כבוזו של מת אסור, ולטעם אין לו מי שיש מאו מותר וחיב, ואנן קי"ל שחיב, א"כ מוכח דלא קי"ל לטעם כבוזו של מת, אלא לטעם דאין לו מי שיש מאו. ושוב קשה, למה פסק השו"ע שפטור אף כביש לו מי שיש מאו, והניח בע"ע.

ונראה, דיש לפרש ראיית הירושלמי, שבז"ט, שאסור במלאה, ואין עליו מאו, ודומה ליש לו מי שיש מאו, וא"כ לצד זה עצ"ל שמותר וחיב במצוות, וקשה מדנתニア פטור משופר. אבל לטעם כבוזו של מת לא קשה, ואפשר לומר דשייך טעם זה אף בשבת ויו"ט, אך שאינו יכול לעשות כלום, יש לו להצער על מהו ולהיות טרוד במחשבה קבורתו, ואם יקיים מצוות, מראה שאין המת חשוב בעיניו, ויש בזון לכבודו של המת.

אך אף שאפשר לפרש כן לפני הטעם בכבודו של מת, אין הכרח לפרש כן. די"ל עוד דרך כביש מה לעשות לכבוד המת, ובמקום זה קורא ק"ש, והוא אינו עונה כלום بعد המת, ובמקום זה קורא ק"ש, והוא בזון לכבוד המת, ואף שיש לו מי שיש מאו, וזה גופא הבזון, שנעשה מלאכתו ע"י אחרים, וכבוד המת דורש ורקובי יעסקו עמה.

ולפירוש זה נראה דבשכט ויו"ט מותר

דאורייתא, אם אין מקימה, למה פטור ממצוות כביש לו מי שיש מאו, ורק אין מוחין dabei שרוצה להחמיר על עצמו, Diother hi' לנו לפ██ שחייב במצוות מספק. כלומר,adam הספק הוא אם אסור, אבל בודאי פטור, מובן פ██ השו"ע, שבוחיליה סתם שאסור, וסימן שכיוון שיש ספק איסור דרבנן אין מוחין ביד הקורא ק"ש. אבל אם הספק הוא אם אסור או חייב, יש לנו לפ██ שחיב, שספק דאורייתא לחומריא וספק דרבנן לקולא, ז"ע. ובשד"ח (אנינויות סי' כ) הקשה כגון זה בספק אחר, עי"ש.

ונראה, דבירושלמי (mobaa בתוד"ה פטור) מפרש טעם הפטור, דחייב לעזין חזкор... כלימי חין. ימים שאתה עסוק בחיים ולא ימים שאתה עסוק במתים. ולכורה קשה, למה דרשנו כן ולא פירשו כפשוטו, דעוסק במצוות פטור מן המצוות, וכ"כ רשי"ז ז"ל, לפי שהוא טרוד במחשבת קבורתו, והוא דומיא דחנן דפטר מושום טירדא דמצואה. עכ"ל. ונראה, דלשון משנתנו, מי שמו מוטל לפני פטור מק"ש, מורה שאף מי שאינו טרוד באותו רגע פטור. ולוּה כתבו בירושלמי מקור מהדורשה הנ"ל, דיום שאתה עסוק במתים פטור כלו מק"ש.

ולפ"ז נראה דאף כביש לו מי שיש מאו פטור מק"ש לנ"ע, כדמשמע בשז"ע, ודלא כהזו"א. אך א"כ קשה, מהי הוכחה הירושלמי מדרטוט משופר לטעם כבוזו של מת, הלא אף לטעם אין לו מי שיש מאו פטור, מושום ימים שאתה עסוק במתים. מזה ראיית החזו"א, ולmesh"כ צ"ע.

ונראה דיש לחלק בין שבת ויו"ט ליום חול, דבחול לעולם פטור מושום יום שאתה עסוק במתים, אבל שבת ויו"ט אינם בכלל ימים שאתה עסוק במתים, כיון שאסורים במלאה. ולכן א"א לפרש הברייתא דפטרו משופר ע"פ דרשה זו דכלימי חין. וכן א"א לפרש מושום שאין לו מי שיש מאו, דאין משא בו"ט, שאינו יכול לעשות כלום. וע"כ טעם הפטור — והאיסור — מושום כבודו של מת.

נמצא לפ"ז, דבריהם חול בודאי פטור במתו

סימן א

גדר פטור אונן מן המצוות

.א.

פטור אונן מן המצוות מדין עסק בטיבדא דמצוות

תנן בראש פ"ג דברכות (יז): "מי שמתו מוטל לפניו פטור מק"ש ומון התפילה ומון התפילין ומכל מצות האמורות בתורה". הרוי מלבד מה שאונן אסור בעבודה ואכילת קדשים כל יום המיטה כմבוואר בזבחים (ק:), ה"ה נמי הרי הוא פטור מכל המצוות כל זמן שמתו מוטל לפניו.¹ ונחלקו הראשונים בגדר פטור זה. רשי"י (ד"ה מי) פי' שפטור לפי שהוא טרוד במחשבת קבורת מתו, ודמי לחתן שפטור מצות ק"ש משומם דעתך במחשבת בעילת מצוה. אבל החtos' (ד"ה פטור) הביאו בשם היירושלמי שפטור מן המצוות מדכתיב "למען חוכר וגו' כל ימי חייך" ודרשין "ימים שאתה עוסק בחיי ולא ימים שאתה עוסק במותים".

והנה לכארה צ"ע, אםאי נקט התנא בתקילה ק"ש תפילה והתפילין ושוב הזכיר כל מצות האמורות בתורה, וכי ק"ש תפילה והתפילין אינם בכלל המצוות.² ולדעת רשי"י ייל' דמלבד פטור אונן מן המצוות מדין הכללי דעתך במצוות פטור מן המצוות יש לפוטרו מק"ש תפילה והתפילין מטעם אחר והוא מפני שמצוות אלו צריכים כוונה, רק"ש צריכה כוונה מפני שיש בה קבלת עול מלכות שמים כմבוואר בראש פ"ב דברכות (יג.-יג:), ותפילה צריכה כוונה כדאמרין בברכות (לד:), שאם לא כוון לבו באבות צrisk לחזור ולהתפלל, וגם תפילין צריכין כוונה ושמירה שלא ישיח דעת מהן, ומה"ט השיעור לענין חינוך בתפילין הוא "קטן היודע לשמר תפilio" כדאיתא בסוכה (מב). מפני ששמרות התפילין היא חלק-עצמיה מעיקר מצוותן.

ומעתה הויאל ואונן טרוד בקבורת מתו הרי הוא פטור ממצוות אלו לא רק מפני שהוא עוסק במצוות ואין לו פנאי לעשותן אלא מפני שמצוות אלו צריכין כוונה מיוחדת

1. אכן כבר העיר רבינו יהודה החטיד בתוספותו לברכות (ית. ד"ה רב) שיש חילוק בין כי' דיןיהם אלו, שהאיסור לעבד עבודה ולאכול קדשים נהוג כל יום המיטה, ובפני לאחר הקבורה, כմבוואר בזבחים שם מדכתיב "ואחריתה כיום מר", ואילו הפטור מצות נהוג רק כל זמן שמתו מוטל לפניו משא"כ לאחר הקבורה, אף' אם עדין יום המיטה.

2. ואמנם עין בתלמידיו ובינו יונה (י: בדף הריש' ד"ה פטור) שלא גרש "ומכל מצות האמורות בתורה".

ואין האונן יכול לכוין כראוי.³ ואמנם כך כתוב הרמב"ם בהל' ק"ש (פ"ד ה"ג) שאון פטור מק"ש "מפנוי שאין דעתו פנויה לקרוות". ונראה דמה"ט גופאו יש לפוטרו מן התפלין וכן שכחוב הרמב"ם בהל' תפילה (פ"ד ה"ג) "מצטער וממי שאין דעתו מישובת וכוכנה עלייו פטור מן התפלין שהמניח תפילה אסור לו להסיח דעתו מהן", והה נמי ייל לעניין תפילה. ונפק"מ לדעת רשי"ד אפי' היכא שאינו עוסק בקבורת מתו ממש מ"מ פטור הוא מצות אלו הוайл וטרוד הוא במחשבת הקבורה.⁴

ב.

פטור אונן מן המצוות בתורת קיומ באבילות

עוד נחלקו רשי"ד ותוס' אם אונן רשאי להחמיר על עצמו ולקיים מצות. רהנה רשי"ד פ"י (ד"ה ואינו) שאון "אינו צריך" לברך ברכת המוציא. וכתבו שם התוס' דמתוך פירושו משמע שאם רצה לברך רשאי, מיהו בירושלמי קאמר שאם רצה להחמיר אין שומעין לו. ומקובל לפרש שרשי"ד והירושלמי אזייל לשיטתיו. רשי"ד סובר דהואיל ואונן פטור מן המצוות רק מטעמא ודועס במצוות פטור מן המצוות מילא רשאי הוא להחמיר על עצמו, וכדמצינו לגבי החזן דקייל' בחכמים דרשב"ג במתני" סוף פ"ב דברכות (טז): שאם רצה החזן לקורא ק"ש לילה הראשון קורא,⁵ ואילו התנא בירושלמי אזייל בשיטת ר' בון שאון פטור מן המצוות מגוזה"כ ד"י מיט שתחה שעסוק בחיים וכו'" ולפיכך העלה שאסור לו לאון להחמיר על עצמו.

אך דברי הירושלמי צוריכים ביאור. שהרי לאחר שהעלתה התנא בבריתא שם שאם רצה להחמיר על עצמו אין שומעין לו שוב קምפרש דה"ט מפני כבודו של מה

³ עי"ש בתלמידי רכינו יונה שיש מפרשים כך לפי הגירסת שאון פטור רק מג' מצות אלו. אבל רבנו פי' כן גם לפי הגירסת שלנו שאון פטור אף משאר מצות האמורות בתורה.

⁴ אבל בדעת התוס' נראה שהחבר חוליו בספק הירושלמי אם אונן פטור מפני שאון לו מי שיש לו משאו או מפני כבודו של מה. דלטעם הא' שפיר יש לפריש כמו שפי' רבנו לדעת רשי"ד, אך לטעם היב' קשה דאמאי איצטריך עוד סכרא לפטור אוןן מק"ש תפילה ותפלין. וצ"ל כמו שתכחו הרשב"א והשתמ"ק שם לרבותה נקטינה, שלא מיביעא שפטור הוא משאר מצות מפני שציך להפסיק ברכבי המת כדי לעשותותן, אלא אפי' הני ג' מצות שי יכול לעשותותן לפני המת מ"מ פטור מהן.

⁵ ונראה שאין זה ענין למה שנדרנו המפרשים אם העוסק במצוות אסור לעשותות מצות אחרת משות דחשיב אצלו בדבר הרשות [זעין בזה בריטב"א לסתוכה (כה. ד"ה מתני') ובങודת הכסף להש"ך (ויז' סי' שמא על הט"ז ס"ק ה)] רשאני הכא שאין החזן עוסק במעשה מצוה אלא ורק טרוד הוא במחשבת מצוה, וממילא יתכן דרך הכא סובר רשוי' שרשאי להחמיר על עצמו אם הוא מסלק טירוד וא מחשבה בעילה מעל עצמו מושום דבכח"ג שוב לא מיקרי עוסק במצוות כלל.

או מפני שאין לו מי שישא משאו. וודבר תימה הוא אטו טעם דקרה קדריש. והנראה לומר בזה, דהנה יעוץ ברומב"ס היל' אבל (פ"ב ה"ז) שכותב "כמה חמורה מצות אבל שהרי הכהן נדרת לו הטומה מפני קרוביו כדי שיתמעט עמהן ויתאבל עליהן שנאמר וגוי לה יטמא". ולכאורה תמהה דמה ענין טומה אצל אבלות. ונראה שמהה רואים שהרומב"ס סובר שחילול קדושת כהונה מרין "לה יטמא" אין רק מצוה בעלמא אלא הרי הוא מהו קיוט-מצות אבלות. ומלשון הרומב"ס בספר החמות (מ"ע ל"ז) מבואר אף יותר מזה שעיקר מצות אבלות מה"ת לפנין לה מ"לה יטמא".⁶

ונראה דמה"ט אין אבל מתאבל אלא על אותם אנשים שכחן מיטמא להם, כמובן בבריאות במוק (כ): ונפסק להלכה ברומב"ס היל' אבל (פ"ב ה"א), מפני שמצוות אבלות ודין "לה יטמא" תלויים זה בזה.⁷ וזה נמי מושב מה שכותב הרומב"ס (שם ה"ח) שאין כהן מיטמא אלא למת שהוא מתאבל עליו, "אבל כל אותן שאמרו שאין מתאבלין עליהם כגון הרוגי ב"ד ושפרשו מדרכי צבור והণפחים והמאבד עצמו לדעת אין הכהן מיטמא להן" אע"פ שתיב בקבורתם, שהרי לדעת הרומב"ס אין איסור טומאת כהנים נדרת מפני חובת הקבורה אלא מפני חובת האבירות. ונראה נמי מה שהרומב"ס (שם ה"ז) הגביל דין "לה יטמא" לכחנים זרים המוחזרים על הטומהה (וזולא כהורא ב"ד שם) מפני שרק מי שמוחזר על טומאת כהנים יכול לקיים מצות אבלות ע"ז שהוא מחל קדושתו לצורך קבורה המת משא"כ באשה שאינה מוחזרת על הטומהה, ואפי' אם היה מיטמא למת לא היה זה נחשב לחילול קדושתה, מש"ה אין בטומאתה ממש קיוט-מצות אבלות.

ונראה שיש לפרש כך ילפota ד"ים שאתה עוסק בחיי נזיה"כ ד"לה יטמא" לדעת הרומב"ס. פירוש הדבר שאין האון רק פטור מן המצאות אלא מה שהוא מתחבל מן המצאות זה גופא מהו קיוט-מצות אבלות. ואע"פ שדעת הרומב"ס היא

6. ואע"פ שכותב הרומב"ס בריש היל' אבל (פ"א ה"א) דילפין מ"ע להתאבל על הקרכוכים מקרוא ד"ז ואכלתי חטאתי חיים הנאמר באגניות, כבר חוי הלחם שם שמנפרק זה לא ילפין אלא דמ"ע מה"ת להתאבל נארה רק ביום ואשון בלבד, אבל לעולם עיקר המקור למצות אבלות מה"ת הוא מ"לה יטמא" כמו שכותב הרומב"ס בספר המצאות.

7. כך העיר גם המשכנית יעקב (יר"ד ס"י עה ד"ה ויש). והוסיף רבו ודרעת רשי" בברכות (כ. ד"ה שב) שאיסור טומאת כהנים מעיקרא לא נאמר על הקרכוכים (ולא רק שנדרת הוא מפני מצות אבלות על הקרכוכים) פשוט הוא שאין קשר בין מצות אבלות וחילול קדושת כהונה אע"פ ששניהם שיכים רק לגבי הד' קרובים. ועיין עוד בזה ב"שיעורים לזכר אבאMari Zil" (ח"א עמ' מ-3).

שאין דיני אבילות חלים לפני הקבורה⁸ מ"מ אף הוא מודה דשייך קיום אבילות אף לפני הקבורה, שהרי אף הוא הלא סובר שעצם ההתחזקתו בקבורה מהויה קיום באבילות כמו שנתבאר, וממילא י"ל דלאו דוקא קבורה אלא אף מה שאונן מתבטל מן המצוות מחמת טרודתו בקבורה גם זה נחשב לקיום באבילות.

והנה עין בראש לברכות (פ"ג ס"י ב) שהביא מה' הרדי ומרהר"ט מרוטנברג بما היה אונן במצואי שבת ולא הבדיל האם מבדייל ביום ראשון או לא. ובදעת הר"י שפטור הוא מהבדיל אף"כ פשטות הוא רס"ל שאונן לא מיקרי בר היובא במצוות כלל ואפי' אם שמע מאחרים לא יצא דרמי לעתים חלים עתים שוטה" דסוף פ"ג דר"ה (כת). שאין לו קיום מצוה כלל בעת שוטה, ומש"ה אין האון חייב באבילה בחולמים ביום ראשון אלא דין מי שהיה חיגר ברראשון ונחפטש בשני שאנו חייב להכיא קרנו ביום השני למ"ד כולה חולום לרואון מבואר בחגינה (ט). ודברי מהר"ט משמע שאף הוא מודה שלפני הקבורה לא מיקרי האון בר היובא במצוות כלל ואפי' אם יקיים לא יהיה נחשב לכלום, שהרי כתוב שלא רק שאונן פטור מהבדיל אלא שעליו אמרין בירושלים ש"כל הפטור מדבר ועשהו נקרא הדירות". הרי להדייא רס"ל שאין לו לאון אף" קיום מצוה אם הוא מבדייל.⁹

אבל לפ"ד בירינו נראה לומר אחרת, דעלולים האון חייב במצוות אלא שמכל מצות אבילות מוטל עליו להתבטל משאר כל המצוות. ובאמת את האון רוצה שפיר יכול לקיים מצוח אלא שקיים זה יהיה נחسب בכיטול מצות אבילות.¹⁰ ועפ"ז נראה לבאו דברי הירושלמי, דלעולם לא נתפרק התנא בטעם פטור און מן המצוות, שאין זה פטור בעצם אלא דין הוא שבתורת קיום אבילות יש לו לאון להתבטל מן המצוות. ואדרבה כדי להחשב את האון כמי שאינו מקיים מצוח בעל כרחינו צ"ל שהוא מהויב במצוות, דאל"כ לא יהיה נחسب אי קומו לביטול, כמו שנתבאר לעיל בשיטת

8. לביאור שיטתו ושיטת החולקים עלי עין לקמן (ס"י ב).

9. ולא פlige מהר"ט על ר"י החסיד לא לעין אם חייב האון להבדיל לmorph לאחר הקבורה. וביאר המנתה חינוך (מצווה ל"א) שיחלכו בגודן החין דמי שלא הבדיל במו"ש מבדייל והולך עד בכיעי בשבת, הר"י סובר שהוא מדין חולום וממילא כל שלא היה בר חি�oba בשעה עיקר החיוב גם אינו בכל חולמים, ואילו מהר"ט סובר שהוא משומע דעתך חובת הבדלה נשכח עד וכיעי בשבת (שלל זמן זה נקרא "מצואי שבת") וא"כ פטור למי שלא היה בר חיoba בתחלת זמן החיוב. וכך קדמו הט"ז (ס"י שצ"ק ב) לביאור זה (וזולא כהבנת הב"ח שם). ועין עד זה בשיעורי רבנו להל' תשעה באב (ס"י כת).

10. עין לקמן (ס"י ג) שכז ביאר רבנו גם בשיטת ה"יש גודלים" שהובאה בראש שם שאן שמע ברכה מאחרים יצא.

הרמב"ם לעניין מצות "לה יטמא" בנים. ומה שנסתפק חתנא בירושלים הינו רק לעניין מהי נחשה ביטול מצות כקיום באבילות, האם הוא דוקא היכא שהאונן טרוד ממש בעסק קבורהתו או אפי' אם אין טרוד בפועל אלא רק מחייב בקבורתתו.

סימן ב'

ניהוגי אבילות לפני הקבורה

א.

דיני בית האבל

נתלכוו הראשונים אם דיני אבילות נהגים לפני הקבורה. דעת הרמב"ם בהלו' אבל (פ"א ה"ב) היא שאין האון אסור בדבר מין הדברים שהאבל אסור בהן עד לאחר שיטם הגולל. אבל דעת הרמב"ן בספר "חותמת האדם" (חותמת הרב שעוזיאל, עמי ריב) היא שאפי' מי שמתו מוטל לפני נהוג כל דיני אבילות חוץ מנעלת הסנדל עטיפת הראש וכפיית המתה. והנה נחלקו ר' אליעזר ור' יהושע במוק' (כג.) אם קופין את המתו משיצא האון מפתח ביתו לכת לקברות המת או משיטם הגולל, וכייל' קר'י. וכתוב הכס'ם שם שהוא למד הרמב"ם שאין דיני אבילות נהגים עד לאחר הקבורה. ובදעת הרמב"ן ייל' שלא אלא לעניין כפיית המתה ושאר ניהוגי אבilities שהם בקום ועשה, אבל כל דיני אבilities שהם בשב ואל תעשה בודאי נהגים מיד משעת מיתה.¹

אך אפשר לבאר באופן אחר,داولי לא נחלקו ר' וא' ור' אלא לגבי כפיית המתה בלבד משומד דשאני כפיית המתה שאין דין בהנחתת האבל כמו רוחיצה סיכה וכדרומה, אלא הוא דין בבית האבל, והיינו שייהיו כל המתו שביבת האבל כפויות. ומה'ט אפי' אם יש לו עשר מטות בעשרה מקומות כופיה את قولן כմבוואר שם בגם. הרי

¹ כך כתוב בביאור הגרא' (ט' שמא ס'יך ייח). נראה שכונתו למה שכותב הרמב"ן בעצמו ב'יתורת האדם' שם שאין האון נהוג בנעלת הסנדל עטיפת הראש וכפיית המתה לפני הקבורה מפני שבאותה שעה הרי הוא טרוד בעסקי המת ואם באת להחמיר עליי בדברים אלו נמצא עסקי המת נפערין. וחושש זה לא שיעץ אלא בניהוגים בקונ' משא'כ' בריני אבilities שמקיימים בשוא'ת. ועוד ביאר שם הרמב"ן דה'ט שאין האון נהוג ג' ענינים אלו מפני שאפי' ב'ימי השבעה' אינם אסורים אלא מדרכן ולפיכך הקילו בהן חכמים עד לאחר הקבורה.

